Civilinė byla Nr. 3K-7-999/2003 m.
Bylų kategorija 124

LIETUVOS AUKŠČIAUSIASIS TEISMAS

N U T A R T I S
LIETUVOS RESPUBLIKOS VARDU

2003 m. lapkričio 25 d.
Vilnius

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus išplėstinė teisėjų kolegija, susidedanti iš teisėjų: Česlovo Jokūbausko (kolegijos pirmininkas), Danguolės Ambrasienės, Janinos Januškienės, Janinos Stripeikienės (pranešėja), Aloyzo Marčiulionio, Valentino Mikelėno, Prano Žeimio,

viešame teismo posėdyje kasacine tvarka išnagrinėjo civilinę bylą pagal **ribotos atsakomybės bendrovės „Szolmar”** kasacinį skundą dėl Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2003 m. gegužės 27 d. nutarties civilinėje byloje pagal pareiškėjo RAB „Szolmar” prašymą pripažinti ir leisti vykdyti Lietuvos Respublikoje Tarptautinio komercinio arbitražinio teismo prie Ukrainos prekybos ir pramonės rūmų 2002 m. liepos 16 d. sprendimą.

Teisėjų kolegija

n u s t a t ė:

Tarptautinis komercinis arbitražinis teismas prie Ukrainos prekybos ir pramonės rūmų (toliau – arbitražinis teismas) 2002 m. liepos 16 d. sprendimu pareiškėjo ribotos atsakomybės bendrovės „Szolmar“ naudai priteisė iš UAB „Ukmedė“ 30 374 JAV dolerius už pristatytas prekes, 5 382,43 JAV dolerio delspinigių praleidus terminą, 2 581,91 JAV dolerio metinių palūkanų ir 2300,30 JAV dolerio ieškovo interesų gynimo išlaidų, iš viso - 40 638,64 JAV dolerio. Pareiškėjas RAB „Szolmar“ kreipėsi į Lietuvos apeliacinį teismą, prašydamas šį sprendimą pripažinti ir leisti vykdyti Lietuvos Respublikoje.

Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija 2003 m. gegužės 27 d. nutartimi pareiškėjo prašymą atmetė. Kolegija nurodė, kad privaloma sąlyga pradėti ginčą spręsti arbitražine tvarka yra arbitražinis susitarimas. Pareiškėjas pateikė arbitražinę išlygą kaip rašytinį susitarimą, esantį 1998 m. vasario 4 d. konsignacijos sutarties Nr.U-2/2-98 11.5 punkte. Kijevo teismo ekspertizių mokslinio tiriamojo instituto pateikta 2002 m. birželio 27 d. ekspertizės išvada Nr.1539 įrodo, kad UAB „Ukmedė“ konsignacijos sutarties nepasirašė, tuo pačiu nepasirašė ir arbitražinės išlygos. Kolegija padarė išvadą, kad pasirašyto dokumento nebuvimas rodo, jog UAB „Ukmedė“ jokių veiksmų neatliko ir jokios civilinės pareigos jam neatsirado, todėl nei sutartis, nei arbitražinė išlyga taip pat neatsirado ir teismas negali pripažinti esant ir galiojant to, kas neatsirado.

Pareiškėjo pateiktas Kredito finansinės sąjungos „Expobank“ 2002 m. liepos 12 d. raštas Nr.0301/263, kolegijos nuomone, nėra tinkamas įrodymas įrodyti arbitražinio susitarimo egzistavimą, nes neįrodo šalių valios išreiškimo dėl arbitražinio susitarimo ir neatitinka įstatymų nustatytos arbitražinio susitarimo formos. Nors šalys de facto vykdė sutartį ir savo konkliudentiniais veiksmais sukūrė įstatymuose nustatytas teises ir pareigas, kolegijos nuomone, tai nereiškia, kad šalys susitarė perduoti spręsti ginčus arbitražui.

Kasaciniu skundu pareiškėjas RAB „Szolmar“ prašo panaikinti Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2003 m. gegužės 27 d. nutartį ir priimti naują sprendimą - pripažinti ir leisti vykdyti Lietuvos Respublikoje Tarptautinio komercinio arbitražinio teismo prie Ukrainos prekybos ir pramonės rūmų 2002 m. liepos 16 d. sprendimą. Kasatorius savo prašymą grindžia šiais argumentais:

1. Teismas, teigdamas apie arbitražinio susitarimo nebuvimą, nors šis susitarimas teismui buvo pateiktas, pažeidė CPK 263 straipsnio reikalavimą priimamą sprendimą pagrįsti įrodymais, ištirtais teismo posėdyje.

2. Teismas, padaręs išvadą apie konsignacijos sutarties nebuvimą ir pripažinęs, kad šalys vykdė šią sutartį, prieštarauja pats sau ir neatsižvelgdamas į tikrąją šalių valią sukurti civilines teises bei pareigas, priėmė neteisėtą ir nepagrįstą nutartį.

3. Lietuvos Respublikos komercinio arbitražo įstatymo 10 straipsnyje nurodyta, kad arbitražinis susitarimas gali būti pripažintas negaliojančiu bendrais sandorių negaliojimo pagrindais. Tai reiškia, kad arbitražinis susitarimas negali būti niekinis ir yra tik nuginčijamas sandoris. Arbitraziniam susitarimui yra taikoma bendra sandorių pripažinimo negaliojančiais tvarka – pareiškiant ieškinį dėl sandorio pripažinimo negaliojančiu. UAB „Ukmedė“ ne tik nepareiškė tokio ieškinio, bet įvykdydama sandorį, patvirtino konsignacijos sutarties ir arbitražinės išlygos egzistavimą.

4. Netiesioginis įrodymas - Kredito finansinės sąjungos „Expobank“ 2002 m. liepos 12 d. raštas Nr.0301/263 patvirtina, kad šalys pripažino konsignacijos sutarties ir joje esančios arbitražinės išlygos buvimą. Teismas, teigdamas, kad šis raštas nėra tinkamas įrodyti arbitražinio susitarimo egzistavimą, nes jis nepatvirtina šalių valios išreiškimo dėl arbitražinio susitarimo, priėmė nutartį, prieštaraujančią CPK 178 straipsnio nuostatai, jog šalys turi įrodyti aplinkybes, kuriomis grindžia savo reikalavimus.

Atsiliepimu į kasacinį skundą UAB „Ukmedė“ prašo Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2003 m. gegužės 27 d. nutartį palikti galioti bei šį prašymą grindžia tokiais argumentais:

1. Kasatorius praleido vieno mėnesio terminą kasaciniam skundui paduoti. CPK XVII skyriuje nenustatyta, kokį veiksmą turėtų atlikti teismas, jeigu aplinkybė, kad kasacinį skundą reikėjo atsisakyti priimti, paaiškėja po to, kai jis priimtas. CPK 341 straipsnyje nurodyta, kad jeigu paminėtame skyriuje tam tikrų procesinių veiksmų atlikimas nereglamentuojamas, taikomi šio kodekso 1-300 straipsniai. Pagal CPK 75 straipsnį, teisė atlikti procesinius veiksmus išnyksta, kai pasibaigia įstatymų nustatytas jiems atlikti terminas, o procesiniai dokumentai, paduoti pasibaigus tam terminui, grąžinami juos padavusiems asmenims, todėl kasacinis skundas grąžintinas kasatoriui, o kasacinis procesas šioje byloje nutrauktinas.

2. Esant ekspertų išvadai, kad UAB „Ukmedė“ atstovas konsignacijos sutarties nepasirašė, ši sutartis negali būti vertinama kaip rašytinis dokumentas, įrodantis arbitražinę išlygą.

3. Nors UAB “Ukmedė” neginčija pirkimo-pardavimo santykių ir produkcijos gavimo iš Ukrainos įmonės „Metal Style”, tačiau tai nėra pagrindas teigti, jog jis sutiko su kasatoriaus siūlomomis ginčo sprendimo procedūromis. Jis neatliko kokių nors konkliudentinių veiksmų, iš kurių matytųsi toks sutikimas, priešingai, jis visą laiką neigė susitarimą spręsti ginčus Tarptautiniame komerciniame arbitražiniame teisme prie Ukrainos prekybos ir pramonės rūmų.

4. Kasatorius neteisingai aiškina Lietuvos Respublikos komercinio arbitražo įstatymo 10 straipsnį. Arbitražinio susitarimo sutartinė prigimtis lemia, kad jam yra taikomi visi bendrieji

nuostatai sandoriams, tarp jų – ir sandorių negaliojimo pagrindai. Arbitražinis susitarimas, kaip ir bet kuris kitas sandoris, gali būti tiek niekinis, tiek nuginčijamas. Lietuvos apeliacinis teismas pagrįstai konstatavo, kad arbitražinio susitarimo iš viso nebuvo, nes sandoriai, prieštaraujantys imperatyvioms teisės normoms, pagal teisės doktriną laikytini apskritai nesančiais.

5. Kredito finansinės sąjungos „Expobank“ 2002 m. liepos 12 d. rašte Nr.0301/263 nėra UAB “Ukmedė” atstovo parašo, nenurodoma, iš kokių pirminių šaltinių padarytos jame esančios išvados, todėl šis dokumentas neįrodo šalių valios dėl arbitražinio susitarimo išreiškimo.

Teisėjų kolegija

k o n s t a t u o j a:

Kasatoriaus argumentai dėl arbitražinio susitarimo sudarymo tvarką, tokio susitarimo galiojimo sąlygas numatančių teisės normų aiškinimo ir taikymo, yra teisės klausimai CPK 353 straipsnio 1 dalies prasme.

Lietuvos Respublika ir Ukraina yra 1958 metų Niujorko konvencijos dėl užsienio arbitražų sprendimų pripažinimo ir vykdymo (toliau – Niujorko konvencija) dalyvės, todėl Tarptautinio komercinio arbitražinio teismo prie Ukrainos prekybos ir pramonės rūmų 2002 m. liepos 16 d. sprendimo pripažinimo ir vykdymo Lietuvos Respublikoje klausimas turi būti sprendžiamas pagal Civilinio proceso kodekso, Komercinio arbitražo įstatymo ir paminėtos konvencijos nuostatas. Komercinio arbitražo įstatymo 39 straipsnis numato užsienio arbitražo sprendimų pripažinimo ir įvykdymo Lietuvoje sąlygas. Šalis, prašanti pripažinti ir leisti vykdyti užsienio arbitražo sprendimą, pateikia tokį sprendimą ir arbitražinį susitarimą. Nagrinėjamoje byloje Vengrijos ribotos atsakomybės bendrovė „Szolmar” Lietuvos apeliaciniam teismui, be arbitražo sprendimo, pateikė Ukrainos įmonės „Metal Style”, iš kurios perėmė kreditorinius reikalavimus, su Lietuvos įmone UAB „Ukmedė” sudarytą konsignacijos sutartį. Šioje sutartyje yra arbitražinė išlyga, kad ginčai iš konsignacijos sutarties bus nagrinėjami Ukrainos arbitražiniame teisme.

Apeliacinės instancijos teismas nepripažino arbitražinio teismo sprendimo, nurodydamas, kad šis buvo priimtas negaliojant arbitražinei išlygai (Niujorko konvencijos V straipsnio 1 dalies a punktas). Arbitražinės išlygos negaliojimą nulėmęs tas faktas, kad UAB „Ukmedė” direktorius nepasirašė konsignacijos sutarties, kurioje yra arbitražinė išlyga. Kolegija konstatuoja, kad apeliacinės instancijos teismo išvada neatitinka rašytinio arbitražinio susitarimo sampratos, nustatytos tarptautinės ir nacionalinės teisės normose (Niujorko konvencijos II straipsnio 2 dalis, Komercinio arbitražo įstatymo 9 straipsnio 2 dalies 3 punktas) ir Niujorko konvencijos taikymo praktikos.

Arbitražinio susitarimo sutartinė prigimtis lemia būtinybę sutarties šalims išreikšti suderintą valią dėl ginčo perdavimo nagrinėti arbitražui. Ši valia turi būti išreikšta rašytine forma. Niujorko konvencijos taikymo praktikoje susiformavo nuostata tokį susitarimą laikyti sudarytu ne tik, jei jis įformintas bendru šalių pasirašytu dokumentu, bet ir šalims apsikeitus raštais, telegramomis, telefaksais ar kitais dokumentais, kuriuose fiksuojamas tokio susitarimo sudarymo faktas, arba yra kitokių rašytinių įrodymų, kad šalys yra sudariusios ar pripažįsta arbitražinį susitarimą. Pakankamu arbitražiniam susitarimui įrodyti yra ir šalių apsikeitimas ieškininiu pareiškimu ir atsiliepimu į ieškinį, kuriuose viena iš šalių tvirtina, o kita šalis neneigia, kad tarp jų sudarytas arbitražinis susitarimas. Pavyzdžiui, byloje *Pacific International Lines (PTE) Ltd. & Another v. Tsinlien Metals and Minerals Co. Ltd.*, išnagrinėtoje 1992 m., Hong Kongo teismas pažymėjo, kad nors čarteris nebuvo pasirašytas abiejų šalių, atsižvelgiant į atsiskaitymo pagal čarterį faktą ir šalių susirašinėjimą, neabejotinai aišku, jog šalys sudarė sandorį, todėl teismas padarė išvadą, kad buvo sudarytas arbitražinis susitarimas atitinkantis UNCITRAL tarptautinio komercinio arbitražo pavyzdinio įstatymo 7 straipsnio nuostatas dėl rašytinio arbitražinio susitarimo. Lietuvoje tokie arbitražinio susitarimo sudarymo pripažinimo pagrindai įtvirtinti įstatyme (Komercinio arbitražo

įstatymo 9 straipsnio 2 dalis). Akivaizdu, kad Niujorko konvencija kaip esminę arbitražinio susitarimo galiojimo sąlygą iškelia suderintos šalių valios sudaryti atitinkamą susitarimą išreiškimą, todėl esant raštu įformintam arbitražiniam susitarimui ir įrodymams, patvirtinantiems, kad abi šalys vienokiu ar kitokiu būdu tokio susitarimo nuostatoms pritarė, jis laikomas sudarytu pagal šios konvencijos reikalavimus. Dokumento patvirtinimas parašu, antspaudu, yra reikšmingas kaip šalių valios išreiškimo patvirtinimas, bet ne kaip būtina arbitražinio susitarimo galiojimo sąlyga. Kolegija konstatuoja, kad šalims sudarius sutartį, kurioje yra arbitražinė išlyga, tačiau dėl kokių nors priežasčių sutarties nepatvirtinus abiejų šalių parašais ar antspaudais, šalių valią ginčą spręsti pagal šios arbitražinės išlygos nuostatas galima įrodinėti faktais, duomenimis, iš kurių galima spręsti apie arbitražinio susitarimo buvimą. Vienas iš tokių faktų yra sutarties vykdymas, leidžiantis padaryti išvadą, kad šalys sutiko su tokios sutarties sąlygomis, tarp jų – ir su sutartyje esančia arbitražine išlyga. Taigi nacionalinės ir tarptautinės teisės normos, nustatančios rašytinio arbitražinio susitarimo sampratą, leidžia jį aiškinti plačiau nei susitarusių šalių parašais patvirtintas susitarimas. Vienai iš sutarties šalių kreipusis su prašymu nagrinėti ginčą ir pateikus įrodymus, patvirtinančius arbitražinį susitarimą, suteikiantį teisę konkrečiam arbitražui spręsti šalių ginčus, arbitražas, nenustatęs kitokių kliūčių nagrinėti ginčą, neturi pagrindo atsisakyti jį nagrinėti. Kaip minėta anksčiau, faktas, kad šalis nepasirašė sutartyje ar nenustatytomis aplinkybėmis ją pasirašė tokių įgaliojimų neturėjęs asmuo, nesudaro pakankamo pagrindo tvirtinti, jog sutartyje esanti arbitražinė išlyga negalioja, jei yra duomenų, kad ši sutartis nepasirašiusios šalies buvo vykdoma, taip pritariant jos sąlygoms, todėl tokiu atveju sutarties šalis, ginčijanti kitos šalies pateiktos sutarties galiojimą ir arbitražo kompetenciją, gali pateikti įrodymus, patvirtinančius jos argumentus, kurie įvertinami priimant arbitražo sprendimą. Arbitražinės išlygos autonomijos doktrina lemia, kad net materialinės sutarties pripažinimas negaliojančia ir niekine, nedaro negaliojančia arbitražinės išlygos, todėl arbitražas gali spręsti materialinių sutarčių galiojimo klausimą ir tuo atveju, kai ginčo šalys iš esmės tuos pačius sutartinius santykius grindžia skirtingomis sutartimis, kurių arbitražinės išlygos numato ginčų sprendimą skirtinguose arbitražuose.

Nagrinėjamoje byloje nustatyta, kad tarp šalių yra sutartiniai santykiai, iš esmės atitinkantys santykius, apibrėžiamus tiek pareiškėjo RAB „Szolmar“ pateiktoje konsignacijos sutartyje, tiek UAB „Ukmedė” pateiktoje tiekimo sutarties kopijoje. Arbitražinis teismas nutarė atlikti konsignacijos sutartyje ir jos priede esančių šalių parašų bei antspaudų ekspertizę. Ekspertizės išvadoje konstatuota, kad konsignacijos sutarties UAB „Ukmedė” direktorius nepasirašė, bet sutarties priede – specifikacijoje, yra UAB „Ukmedė” antspaudas. Šio konsignacijos sutarties priedo patvirtinimas antspaudu leidžia daryti išvadą, kad buvo suderinta šalių valia bei sudaryta pagrindinė - konsignacijos sutartis. Be to, šią sutartį kasatorius vykdė, tuo pačiu pripažindamas ir arbitražinę išlygą. Tai patvirtina Kredito finansinės sąjungos „Expobank“ 2002 m. liepos 12 d. raštas Nr.0301/263, kuriame nurodoma, jog UAB “Ukmedė” atsiskaitė būtent pagal konsignacijos sutartį. Šioje pažymoje pateiktos informacijos neatitikimas tikrovei neįrodytas. Esant tokiems konsignacijos sutarties galiojimo įrodymams, UAB „Ukmedė” turėjo galimybę įrodinėti, kad šalys veikė ne pagal šią sutartį, bet pagal tiekimo, tačiau pastarosios sutarties originalą ekspertizės atlikimui atsisakė pateikti, todėl jos ekspertinis tyrimas nebuvo atliktas. Lietuvos įmonė nereiškė reikalavimo konsignacijos sutartį pripažinti negaliojančia. Esant nustatytoms paminėtoms aplinkybėms, UAB „Ukmedė” nepaneigė, kad įgijo teises ir prisiėmė pareigas, nurodytas konsignacijos sutartyje, o ginčydama arbitražo kompetenciją nagrinėti ginčą, argumentavo netinkamu sutarties įforminimu, nepaneigdama savo valios sudaryti sutartį išreiškimo. Kolegija konstatuoja, kad arbitražinis teismas turėjo pagrindą arbitražinį susitarimą konsignacijos sutarties 11.5 punkte laikyti esant sudarytą ir atitinkantį Niujorko konvencijos reikalavimus. Tokiu būdu arbitražinis teismas turėjo kompetenciją spręsti dėl konsignacijos sutarties galiojimo, o pripažinęs sutartį galiojančia, pagrįstai sprendė ir skolos priteisimo klausimą. Teismas, spręsdamas užsienio arbitražo sprendimo pripažinimo ir leidimo vykdyti klausimą, neturi teisės iš esmės nagrinėti arbitražo išspręsto ginčo (Niujorko konvencijos V straipsnis, CPK 810 straipsnio 4 dalis).

Apeliacinės instancijos teismui buvo pateikta galiojanti konsignacijos sutartis su arbitražine išlyga. Pripažinimas šios išlygos negaliojančia, kai galiojo sutartis, iš esmės yra arbitražo išspręsto ginčo nagrinėjimas. Kolegija konstatuoja, kad apeliacinės instancijos teismas, susiaurinęs rašytinio arbitražinio susitarimo sampratą, neteisingai taikė reikalavimus tokiam susitarimui nustatančias tarptautinės ir nacionalinės teisės normas, todėl apskųsta nutartis pripažintina neteisėta (CPK 364 straipsnio 2 dalis).

Kolegija pritaiko Niujorko konvencijos II straipsnio 2 dalį ir Komercinio arbitražo įstatymo 9 straipsnio 2 dalies 3 punktą bei pripažįsta, kad tarp šalių buvo sudarytas arbitražinis susitarimas, nustatęs ginčų nagrinėjimo vietą Tarptautiniame komerciniame arbitražiniame teisme prie Ukrainos prekybos ir pramonės rūmų. Nenustačius nacionalinės ir tarptautinės teisės aktuose nurodytų kliūčių arbitražo sprendimui pripažinti, arbitražinio teismo, išnagrinėjusio ginčą, sprendimas pripažintinas ir leistinas vykdyti Lietuvos Respublikoje.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus išplėstinė teisėjų kolegija, vadovaudamasi CPK 359 straipsnio 1 dalies 4 punktu ir CPK 362 straipsnio 1 dalimi,

n u t a r i a:

Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2003 m. gegužės 27 d. nutartį panaikinti.

Pripažinti ir leisti vykdyti Lietuvos Respublikoje Tarptautinio komercinio arbitražinio teismo prie Ukrainos prekybos ir pramonės rūmų 2002 m. liepos 16 dienos sprendimą.

Ši Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis galutinė, neskundžiama ir įsiteisėja nuo priėmimo dienos.

Teisėjai: Česlovas Jokūbauskas

Dangutė Ambrasienė

Janina Januškienė

Janina Stripeikienė

Aloyzas Marčiulionis

Valentinas Mikelėnas

Pranas Žeimys

S.M.